

Noora Hemminki

Teollisuusperintötutkimuksen seminaari, 8.–9.5.2019, Varkaus

Varkaudessa järjestettiin Tiina Äikkään (arkeologia, Oulun yliopisto), Eerika Koskinen-Koiviston (etnologia, Jyväskylän yliopisto) ja Hanna-Kaisa Melarannan (museotoimenjohtaja, Varkauden museot) toimesta monitieteinen seminaari, johon parikymmentä teollisuusperinnön parissa työskentelevää tai siitä kiinnostunutta tutkijaa, opiskelijaa tai museotyöntekijää kokoon-tui keskustelemaan teollisuuden ja ihmisen suhteesta. Tilaisuudessa kuultiin kahdelle päivälle jaettuna 20 lyhyttä alustusta, joiden jälkeen keskusteltiin. Tilaisuuden esitelmät kä-sittelivät aihetta hyvin monenlaisista näkökul-mista aina varhaisista ruukeista nykyaikaan asti. Seminaarin aikana nousi selkeästi esiin, että vaikka teollisuusperintö saatetaan aluksi mieltää etäiseksi kaikesta inhimillisestä, itse asiassa se on hyvin vahvasti sidoksissa tunteisiin, identiteettiin ja sukuihin, jopa koko elämään.

Ensimmäisen päivän ohjelma koostui vanhempien aikojen teollisuuteen ja teollisuusyhteisöjen elämään keskit-tyvistä aiheista.

Noora Hemminki kertoi pirun vaih-tuvasta roolista teollisuudessa. Ensin piru näyt-täytyy seppien opettajana ja työväenliikkeen aikoihin hän siirtyy toimimaan poliittisena agitaattorina. Aihetta käsitellään enemmän Nooran väitöskirjaan tulevassa artikkelissa, jonka teemana on uskomusmaailma teolli-suuden kontekstissa.

Tiina Kuokkanen kertoi suomalais-ten siirtolaisten metsätyöleireistä 1900-luvun alun Michiganissa. Leirit ja niihin liittyvät do-kumentit tarjoavat mielenkiintoista aineistoa yhteisöllisyyden ja perheiden tutkimukseen. Tiinan tavoite on päästä perehtymään näihin aineistoihin post doc-tutkimuksen merkeissä.

Annemari Tranberg esitteli teol-lisuuslaitoksia ympäröivien puutarhojen merkitysten muuttumista. Viherympäristöön heijastuu aikojen henki: puutarhoista saatiin ravintoa niukkojen aikojen tueksi, mutta kun olot helpottivat, alettiin nauttia myös kauneudesta. Annemari aikoo keskittyä teollisuuslaitosten viherympäristöjen tutkimukseen tulevassa pro-jektissaan.

Marjo Juolan esitelmä liittyi hänen pro gradu -tutkielmaansa, jossa Marjo selvit-tää Pateniemen sahan asukkaiden muistoja sahayhteisössä elämisestä. Marjon esitelmässä nousivat esiin monet henkilökohtaiset tavat kokea teollista ympäristöä sekä leikkipaikkana että maisemana.

Marika Hyttinen esitteli pian valmistu-van väitöskirjatutkimuksensa tuloksia. Marika on tutkinut pikiruukkeja ja niiden arkielämää. Ennen Marikan tutkimusta aihe on ollut varsin tuntematon. Marika on yhdistänyt kaivaustut-kimuksia ja dokumentteja saaden aikaan eloisan ja monipuolisen kuvan siitä, millaista oli pien-polttaajan työ ja arki. Saamme lukea aiheesta lisää Marikan tulevasta väitöskirjasta.

Henna Paasonen hyödynsi esitelmässään henkilöstölehtiä, aineistoa, joka vilahteli tiuhaan muissakin esitelmissä. Näiden lehtien kautta Henna maalasi kuvan Heinolalaisen Kuitulevytehdas Oy:n työntekijän elämästä. Hennan esitelmästä kävi hyvin ilmi se, miten teollisuuslaitos on ollut monesti läsnä jokaisella elämän osa-alueella. Työn ohella myös asuminen, lastenhoito, harrastukset ja lomien puuhat ovat voineet tapahtua niin, että tavalla tai toisella teollisuus on ollut mukana. Aiheesta saadaan lukea lisää, kun Heinolan museoiden perusnäyttelyyn liittyvä julkaisu ”Made in Heinola” valmistuu.

Terhi Pietiläinen jatkoi osin samalla teemalla, eli samaisen tehtaan henkilöstölehtien parissa. Terhi kertoi siitä, millaisia asioita henkilöstölehdissä tarjoihtiin lukijoille. Niissä saatettiin esitellä esim. ulkomaalaisten muotitalojen unelmaluomuksia ja muita mielikuvia, jotka olivat melko kaukana työläisen arjesta. Terhin esitelmässä pohdittiin myös yksittäisen pienen teollisuuskaupungin omaa identiteettiä ja sen näkymistä ja rakentamista henkilöstölehden kautta.

Sari Mustajärvi esitteli Hyvinkään villatehdasta monelta kantilta. Tehdas näyttyi varhaisen Hyvinkään työllistäjänä, myöhempien aikojen kaupunkikuvan muok-

Kuva 1. Seminaariväki kokoontui teemaan sopivasti tehtaanpiipun varjoon Varkauden Keskuskonttorille. (Kuvannut: N. Hemminki.)

kaajana ja nykypäivän uusiokäytössä tapahtumapaikkana. Katsaus Villatehtaan vaiheisiin havainnollisti hyvin, miten teollinen perintö voi jatkaa elämistään, vaikka itse teollinen toiminta kohteessa lakkaisi.

Päivän viimeinen esitelmä oli Jukka Oksan, ja se sopi hyvin kaiken aikaisemmin kuullun päälle herättelemään ajatuksia. Jukka kertoi, miten sosiologi näkee teollistumisen. Jukan esitelmä oli hyvä yhteenveto ja ikään kuin selitys päivän muista esitelmistä, kun hän havainnollisti, mihin kaikkeen teollistuminen vaikuttaa. Lyhyesti sanottuna se läpäisee koko yhteiskunnan ja sen vaikutukset yltävät kaikkialle, aina ympäristön infrastruktuurista ihmisten välisiin suhteisiin ja identiteettiin.

Seminaaripäivä jatkui yhteisen ajanvieton merkeissä ja muuttui illaksi ja illanvietoksi. Varkauden omaleimainen kaupunki tarjosi upeat puitteet kaiken kuullun sulattelulle, sillä siellä kulkiessaan ei voinut välttyä näkemästä teollisuutta kaikkialla. Vanha Varkaus onkin suojeltu ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).

Toinen seminaaripäivä keskittyi teollisen kulttuuriperinnön määritelmiin, merkityksiin ja hyödyntämiseen. Tytti Härkönen kertoi hankkeesta, jonka tavoitteena on kuulla varkautilaisia – paikallisia, yrittäjiä, päättäjiä ja museoväkeä – ja yhdessä Kumppanuuspöytä-menetelmää käyttäen toimia aktiivisesti yhdessä Vanhan Varkauden

Kuva 2 (vas.). Näkymä Varkauden tehtaiden johtoporrasta ja arvovieraita palvelleeseen Kosulan-
niemen saunan yläkerrasta uimakopille ja laiturille. Uittoväylä kulki saunan editse.

Kuva 3 (oik.). Toiseen suuntaan katsoessa samaisen saunan ikkunasta aukeaa näkymä tehtaiden
johtoportaan ja insinöörien asuntoihin. (Kuvannut: N. Hemminki.)

alueen kehittämiseksi, jolloin samalla toimitaan myös kulttuuriperinnön hyväksi. Hanke voidaan nähdä palvelu- ja kaupunkimuotoiluna, jossa yhteisö osallistetaan alueensa kehittämiseen. Jäämme mielenkiinnolla odottamaan hankkeen tuloksia. Tästä olisi hyvä muidenkin kaupunkien ja kuntien ottaa mallia.

Karoliina Kikuchi pohti Kajaanin teollisuusmenneisyyden näkymistä nykyisessä kaupunkikuvassa sen kautta, miten tämä menneisyys näkyy esimerkiksi kulttuurielämässä tänä päivänä. Teollisuusrakennusten ja kulttuurin liitto on tuttu monista paikoista, mutta Karoliina nosti esille vielä yllättävän elementin, olemisen ”keskellä ei mitään”, asia, joka aikanaan oli etu tehtaan perustamista ajatellen ja joka tänään on mukana synnyttämässä omaleimaista kulttuuria.

Tiina Äikäs nosti puheenaiheeksi perinnöllistymisen, jota hän tarkasteli Varjakan ja Pateniemen sahojen kautta. Perinnöllistymisprosessi havainnollistaa paikan muuttuvia merkityksiä ja oikeastaan siinä ollaan myös hyvin perimmäisten tieteenfilosofisten kysymysten äärellä: miksi joku asia tai paikka koetaan perinnöksi ja merkittäväksi ja mitä näille paikoille pitäisi tehdä, miten niitä pitäisi käyttää? Tiinan esitelmä muistutti siitä, että ei voi keskittyä miettimään vain menneitä, täytyy ajatella myös kohteiden tulevaisuutta.

Seija Linnanmäki piti esitelmän, joka pisti ajattelemaan ja jopa ravistelikin: ovatko vanhat ilmastointilaitteet ja muu talotekniikka kulttuuriperintöä? Ainakaan tällä hetkellä niitä ei juuri sellaisena pidetä. Esitelmä vyörytti mieleen sen esineiden joukon, joka on ihmisten tekemää, joka palvelee tiettyä tarkoitusta, mutta silti se ohitetaan ikään kuin se ei olisi kulttuuria, vaan jotain muuta, pelkkää kalseaa romua. Seija käytti näistä nimitystä ”väliinpu-toajaesineet”. Ajatuksia herättävä esitelmä kulttuuriperinnön määritelmien ja esinetutkimuksen näkökulmasta.

Pekka Kankkunen esitteli teollisuusperinnön tallentamista museon näkökulmasta kertoen, millaisia teollisuusperintöön liittyviä aineistoja Kuopion kulttuurihistoriallisella museolla on. Esitelmä muistutti siitä, miten paljon tutkimattomia aineistoja onkaan museoiden kokoelmissa. Pekka myös antoi hyviä käytännön tietoja siitä, miten tietynlaisia aineistoja voi etsiä. Teollisuusperintötutkijan onni on, että aikanaan ihmiset ovat halunneet valokuvata teollisuutta ja nyt museot ovat tallentaneet materiaalit kokoelmiinsa.

Laura Nygård esitteli arkistolähteiden valossa Suomenlinnan telakan historiaa ja sitä, miten telakan käyttö on ajan kuluessa muuttunut, ja mikä on toisaalta säilynyt alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaisena. Perinnöllistymisprosessi on nähtävissä myös telakan tapauksessa. Telakka sijaitsee Suomenlinnan linnoituksessa. Näin ollen tässä kohteessa tavataan se monista maailman teollisen perinnön kohteista tuttu ilmiö, joka useimmista Suomen kohteista puuttuu, eli turistit.

Jarmo Luoma-aho kertoi kokoelmatyöstä Suomen elinkeinoelämän keskusarkistosta Elkan näkökulmasta. Esitelmässä nousi esille se, mikä on ko. arkiston ja museoiden keskinäinen työnjako. Tutkijan kannalta hyvä tieto oli se, että niin museoista kuin Elkastakin voi rohkeasti kysyä, onko heillä tiettyjä aineistoja, eli asiakaspalvelu on toimivaa.

Ulla Rohunen lähestyi teollisuusperintöä popularisoinnin ja käytännön museotyön näkökulmasta kertoen museonäyttelyn suunnitteluprosessista. Tampereelle on avautumassa Teollisuusmuseo, ja näyttelyn suunnittelussa on otettu huomioon ihmisten toiveet siitä, mitä museon tulisi esitellä. Toivomusten pohjalta on ryhdytty suunnittelemaan sitä, millaisia tarinoita, ja kenelle, tämä uusi museo voisi kertoa.

Kirsti Reskalenko esitteli *Vesivoiman kulttuuriperintö* -hanketta. Siinä selvitetään, miten jokivarret muuttuivat vesivoiman rakentamisen myötä ja mikä on näiden alueiden nykyinen tila kulttuu-

riperinnön kannalta. Jokien vesivoimat työläisten asuntoineen ovat mielenkiintoinen kokonaisuus, jonka kautta muutos modernista teknologiasta teollisuusperinnöksi käy hyvin ilmi.

Erika Koskinen-Koivisto kertoi muistitiedosta ja suullisesta kulttuuriperinnöstä teollisuuskontekstissa. Viimeistään Eerikan esitelmä osoitti, miten syvällä tunteiden ja identiteettikysymysten parissa liikutaan, kun puhutaan teollisesta perinnöstä. Erika muistutti siitä, että muistitieto katoaa ihmisten ja vanhojen tehtaiden myötä. Muistitiedon kohtalona on usein ollut jäädä sivuhuomautusten asemaan historiikeissa, ja

aineiston arvo tulisi ymmärtää paremmin ja sen potentiaali hyödyntää.

Lopuksi Hanna-Kaisa Melaranta kertoi aineettoman teollisen kulttuuriperinnön tallentamisesta ja määritelmästä. Hanna-Kaisan esitelmä osoitti myös osaltaan hyvin sen, miten monisyisestä asiasta teollisuusperinnössä on kyse. Teollisuusrakennukset voidaan tunnistaa kulttuuriperinnöksi helposti ja suojella. Toisaalta teollisuusperintöä ovat myös ammattitaito, osaaminen, ammatti-identiteetti ja monet muut asiat, joiden tunnistaminen ja tuleville sukupolville suojeleminen ja säilyttäminen ei ole yhtä yksinkertaista.

Kuva 4. Ilta saapuu teollisuuskaupunkiin. (Kuvannut: N. Hemminki.)

Esitelmien jälkeen keskusteltiin jatkosta. Teollisuusperintötutkimuksen tärkeydestä olivat kaikki yhtä mieltä, ja seminaarista toivottiin toistuvaa tapahtumaa, joka kokoaisi taas vuoden tai parin päästä yhteen kaikki kiinnostuneet. Toivotaankin, että kunkin osallistujan oman työskentelyn myötä teollisuusperintötutkimus saisi lisää näkyvyyttä ja aiheesta kiinnostuneet liittyisivät joukkoon, kuka tutkijaksi, kuka kertomaan muistitietoaan tehtailla työskentelystä ja kuka mistäkin syystä.

Noora Hemminki on Oulun yliopistosta valmistunut arkeologi. Noora valmistelee väitöskirjaa, jossa käsitellään teollistumisen aiheuttamia muutoksia varhaisten teollisuustyöläisten väkivaltaisuuden, alkoholinkäytön ja uskomusmaailman kautta.
noorahemminki@gmail.com